

NUŠTAR

1. OPĆI I ADMINISTRATIVNI PODACI

Županija	Osječko-baranjska
Grad/općina	Nuštar
Naselje	Nuštar
Katastarski podaci	k.č. br.: k.č. 602/1 i 602/2, dio 602/16, dio 602/17, k.o. Nuštar
Naziv	Dvorac Khuen Belassy
Nadležnost	Konzervatorski odjel u Vukovaru
Glavna datacija	rano 18.-19. st.
Naručitelj	Maximilian Gosseau d'Heneffe, Anton IV. Khuen-Belassy
Vlasništvo	Općina Nuštar
Pravni status	Z-1159
Namjena	Bez namjene

Povijesni katastar imanja iz 1863., zona zaštite na DOF podlozi

2. SMJEŠTAJ, ORGANIZACIJA I SASTAVNICE CJELINE

Spomeničku cjelinu dvorca Khuen Belassy čine stari dvorac/dvorac Khuen Belassy, dvorska kapela Uznesenja sv. Križa, novi dvorac/Mali dvorac, zelena površina kao ostatak nekadašnjeg perivoja te sačuvane gospodarske građevine. Kompleks je smješten uz glavnu prometnicu naselja. Dvorcu Khuen Belassy se s glavne prometnice naselja prilazi kroz zidanu kapiju, a prilaz Malom dvorcu, smještenom sjeveroistočno od starog dvorca, uređen je iz sporedne ulice, odnosno iz nekada jedinstvenog perivoja. Sjeverni rub parcele je u cijelosti ograđen zidanom i kovanom ogradom sa središnjim ulaznim portalom. Kapela Uznesenja sv. Križa naslanja se uz sjeverozapadni ugao dvorca Khuen Belassy, a južno i zapadno od dvorca Khuen Belassy smještene su gospodarske građevine, nepravilno raspoređene unutar zazelenjenog okoliša koji zauzima gotovo cijelu parcelu.

2.1. DVORAC

Cjelinu starog dvorca Khuen Belassy čine dva krila dvorca, obje jednokatnice pravokutnog tlocrta te kapela Uznesenja sv. Križa. Sve tri građevine čine jedinstvenu cjelinu U-tlocrta, zaključenu krovijem na više streha. Dva krila, nastala u različitim stilskim razdobljima, oblikovno se razlikuju: starije, zapadno krilo, izvornog L-tlocrta, barokna je građevina iz 18. stoljeća, istovremena kapeli Uznesenja sv. Križa, dok je istočno krilo pravokutnog tlocrta nastalo tijekom druge polovice 20. stoljeća u stilu historicizma.

Dominantnu oblikovanja dvorca Khuen Belassy predstavljaju kontinuirani drveni trijemovi što se protežu južnim, sjevernim i zapadnim pročeljem dvorca. Prostornu organizaciju starijeg, zapadnog krila prizemlja i kata čini niz četvrtastih prostorija, koje povezuje hodnik duž južne strane građevine, a tek na kraju tog krila uređena su dva veća salona. Stubište zapadnog krila nalazi se u istočnom dijelu građevine. Prostorije novijeg, istočnog krila organizirane su oko središnjeg trokrakog stubišta: Istočno i zapadno od stubišta smještene su grupe prostorija (cjeline od po 4 prostorije) međusobno povezane vratima. Spojno krilo povezuje južno krilo i kapelu. Kao komunikacijske veze služe i drveni trijemovi na sjevernom i južnom pročelju dvorca. Dvorac Khuen Belassy je zidan opekom. U zapadnom krilu, prostor podruma je svođen češkim svodovima s pojasnicama, a prostorije prizemlja su svođene češkim svodovima s pojasnicama te koritastim ili samostanskim svodovima sa susvodnicama. Prostorije kata imaju drvene grednike. Prostor podruma istočnog krila svođeno je češkim svodovima, dok prostorije prizemlja i kata imaju drvene grednike, a mjestimice je izvedena kanatna konstrukcija.

Ulično pročelje zapadnog krila dvorca Khuen Belassy razvedeno je nizom pravokutnih prozora te jednostavnim međukatnim vijencem, dok je dvorišno artikulirano prozorima segmentnog lučnog zaključka na katu te, u prizemlju, slijepim arkadama segmentnog luka sa stiliziranim kapitelima plošnih pilastara. Istočno krilo slijedi oblikovanje zapadnog u ponavljanju međukatnog vijenca i pravokutnih prozorskih otvora, no pročelja su dodatno artikulirana drvenim trijemovima katne etaže, što kontinuiraju duž svih pročelja tog krila, dok su južno i zapadno prizemlje rastvoreni nizom zidanih arkadno otvorenih i presvođenih trijemova. Opisani trijemovi dinamiziraju sva pročelja dvorca, a dekorativnost je postignuta geometrijskim motivima rezbarenog drveta, koji nadoknađuju nedostatak profilirane arhitektonske plastike.

Od opreme interijera, u dvorcu Khuen Belassy sačuvane su izvorne drvene strukture: stubište, klupe, zidne oplata, barokna stolarija s izvornim okovima u zapadnom krilu, romantičarska prozorska stolarija, skupa s prozorskim kapcima i okovima u istočnom krilu, te rezbareni stupovi i ograda trijemova. Osim toga, sačuvano je oblikovanje stropova kontinuiranim vijencem tipa holkel, sačuvane su kovane ograde baroknog stubišta, ložišta i kamini. Iznimno su vrijedna barokna drvena vrata ulaza u dvorac na južnom pročelju zapadnog krila, te stubište od šikloškog kamena zapadnog krila.

Kapela Uznesenja sv. Križa smještena je istočno od dvorca Khuen Belassy, s kojim je povezana spojnim hodnikom. Kapela je dvoranska crkva poligonalnog zaključka svetišta. Zidana je opekom te zaključena krovijem na više straha, sukladno arhitekturi svetišta. Unutrašnjost je izvedena u stilu baroknog klasicizma s naglašenom klasicističkom arhitektonskom plastikom, gdje pilastri s profiliranim kapitelima odvajaju slijepe niše prizemlja odnosno prozore kata te 'nose' ravni strop, koji je od zidnih ploha odvojen profiliranim vijencem tipa holkel. Pročelja su razvedena prozorima segmentnog luka, jednakim prozorima s južne strane starijeg, zapadnog krila dvorca Khuen Belassy. Dva ulaza u kapelu naglašavaju zapadni i sjeveroistočni portal, oblikovani također u stilu baroknog klasicizma, s karakterističnim uškama uz gornje uglove portala. Do sjeverozapadnog portala vodi ljevkasto stubište, koje je na zapadnom portalu izvedeno od šikloškog kamena. Iznad zapadnog portala je grb (grofa Maximiliana Gosseau d'Heneffe). Danas je kapela van funkcije.

Mali dvorac, smješten sjeveroistočno od dvorca Khuen Belassy, jednokatnica je L-tlocrta, zaključena trostrešnim krovom. Otvorenim prizemnim trijemom od rezbarena drveta, istovjetnim drvenim trijemovima dvorca Khuen Belassy, građevina je povezana s kasnije izgrađenom zgradom, manjom jednokatnicom L-tlocrta, koja je vjerojatno služila kao gospodarska građevina u neposrednoj blizini novog dvorca. Sjeverno, ulično pročelje novog dvorca, pojednostavljeno prilikom njegove zadnje obnove, artikulirano je nizom jednostavnih pravokutnih prozora, a jedinu dekorativnu raščlambu pročelja predstavlja potkrovni vijenac s drvenim rezbarenim konzolama. Južno dvorišno također je razvedeno tek prozorskim osima i vratima što izlaze na drvene rezbarene trijemove prizemlja i kata, koji dinamiziraju pročelje te predstavljaju jedini plastički i dekorativni akcent pročelja dvorca. Od opreme malog dvorca sačuvani su drveni rezbareni elementi: trijemovi s ogradama i potkrovni vijenci, a sačuvana je i izvorna stolarija prozora i vrata. Tijekom druge polovice 20. stoljeća mali dvorac je adaptiran za potrebe staračkog doma.

2.2. GOSPODARSKE ZGRADE

Jugozapadno od dvorca Khuen Belassy sačuvane su dvije gospodarske građevine. Jedna je tlocrta izduženog pravokutnika, prizemnica dvostrešnog krovišta i jednostavnih oblikovanih pročelja, bez žbukanih i vučenih profilacija. Ističe se jednostavan portal izrađen od šikloškog kamena, kao i dekorativne kape dimnjaka izrađene od opeke. Druga gospodarska građevina je prizemnica L-tlocrta, recentno adaptirana te je izgubila izvorno oblikovanje pročelja. Južno od malog dvorca smještena je gospodarska prizemnica L- tlocrta, s dva zabata zaključenima krovom tipa 'lastin rep'. Arhitektonska plastika pročelja je, kao na novom dvorcu, izmijenjena tijekom posljednje obnove, a zgrada je danas također u funkciji staračkog doma.

2.3. KRAJOLIK

Južno i jugozapadno od dvorca Khuen-Belassy pružao se perivoj s nizom gospodarskih građevina, što je posvjedočeno na katastarskim kartama od 18. do ranog 20. stoljeća. Perivoj je bio uređen kao perivoj engleskog tipa, s nizom vijugavih staza i uređenim otocima dendroflora. Perivoj je, skupa sa starim i novim dvorcem, bio ograđen, a dio zidane ograde je do danas sačuvan na sjevernom rubu parcele, odnosno uz ulična pročelja dvorca. Portal ograde čine dva zidana stupca sa polukružnim dekorativnim kapama, a zidana ograda se nastavlja i na potezu od kapele do malog dvorca, gdje su stupci, volumenima istaknuti u odnosu na zidani plohu ograde, dekorirani profiliranim bazama.

Danas izvorni perivoj dvorca nije očuvan, no parcelu južno od dvorca i dalje definira zelena površina s drvećem. Veći dio nekadašnjeg perivoja zauzima nogometno igralište, izgrađeno u drugoj polovini 20. stoljeća. Nema očuvanih dijelova i elemenata parkovne opreme.

3. STANJE

Od sredine 20. stoljeća dvorac Khuen Belassy je van funkcije te njegovo propadanje traje dugi niz godina. Krovovi su ulegnuti, na zidovima su vidljive pukotine, međуетажне drvene konstrukcije su dotrajale, a prisutnost kapilarne vlage dodatno ugrožava građevinu. No, zapuštenost dvorca je uvjetovala i očuvanost povijesno-graditeljskih slojeva te su sačuvani povijesni žbukani i bojani naliči, sva stolarija (barokna i historicistička), izvorne podne obloge, kao i izvorni raspored prostorija i komunikacija kroz dvorac.

Novi dvorac je adaptiran za potrebe staračkog doma te je pretrpio niz izmjena. No, u izvornom obliku su sačuvani rezbareni drveni trijemovi, koji su, kao trijemovi na dvorcu Khuen Belassy, u lošem stanju.

Gospodarske građevine su u lošem stanju.

4. VALORIZACIJA

Grof Gosseau d'Heneffe između 1729.-1737. godine podiže zapadno krilo starog dvorca i kapelicu. Godine 1782. dio imanja prelazi u ruke grofa Antona Khuen Belassyja. Obitelj Khuen stječe cijelo imanje 1811. godine te u njihovom vlasništvu ostaje sve do 1945. godine. Dvorac Khuen Belassy stoga prezentira dva različita arhitektonsko-graditeljska sloja: sloj barokne kurije, kasnijeg zapadnog krila dvorca, te sloj historicističkog dvorca, što se očituje na istočnom krilu i malom/novom dvorcu, koji ilustriraju historicističko oblikovanje dvoraca druge polovine 19. stoljeća, s karakterističnim elementima vernakularne/drvene arhitekture. Premda u lošem stanju, cjelina dvorca Khuen Belassy je gotovo u cijelosti očuvana u izvornom obliku, skupa s kapelom Uznesenja sv. Križa, dijelom nekadašnjeg perivoja i nekolicinom gospodarskih građevina. Evidentne su umjetničko-graditeljske karakteristike čitavog spomeničkog sklopa, kao i glavne faze graditeljsko-stilske povijesti spomeničke cjeline. Estetska vrijednost dvorca ponajviše leži u vrijednom ostvarenju romantičarskog stila, što se ogleda u izvedbi drvenih graditeljskih elemenata vernakularnih motiva. Povijesno-umjetničku vrijednost svakako predstavlja i poznavanje autora malog dvorca, mađarskog konzervatora i arhitekta Istvána Möllera, kojemu se također pripisuje i završno rješenje južnog krila dvorca Khuen Belassy.

Dvorac Khuen Belassy svjedočanstvo je razvoja nuštarskog posjeda nakon odlaska Osmanlija te života plemstva u istočnoj Slavoniji u razdoblju od 18. do ranog 20. stoljeća.

5. MJERE ZAŠTITE I PREPORUKE ZA OBNOVU I PRENAMJENU DVORCA I PRIPADAJUĆIH DIJELOVA KOMPLEKSA

Dvorac Khuen Belassy, k.č. 602/1, k.o. Nuštar – stupanj zaštite: D1

Dvorac Khuen Belassy u osnovi je višeslojna graditeljska cjelina, čiju je stilsku jedinstvenost, u duhu romantičarskog historicizma, oblikovao mađarski arhitekt István Möller. U velikoj mjeri je sačuvana oprema interijera, posebice drveni, rezbareni, vernakularni detalji interijera, te će se dvorac obnavljati primjenom konzervatorskih metoda (sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija) u očuvanju volumena, artikulacije i oblikovanja pročelja, prostornog ustroja, konstruktivnih elemenata i opreme interijera. Naglasak je na očuvanju i prezentaciji (konzervacija, restauracija, restitucija) svih drvenih elemenata (prozorska stolarija, kapci, stubišta, klupe, ograde itd.). Moguće su određene intervencije u interijeru s ciljem zadovoljavanja nove funkcije.

Mali dvorac, k.č. 602/2, k.o. Nuštar – stupanj zaštite: D2

Dvorac je rad mađarskog arhitekta, Istvána Möllera, te će se, unatoč devastaciji njegova interijera, obnavljati primjenom konzervatorskih metoda (održavanje, sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija) u očuvanju volumena, artikulacije i oblikovanja pročelja, prostornog ustroja, konstruktivnih elemenata i sačuvanih dijelova opreme. Moguće su određene intervencije u interijeru s ciljem zadovoljavanja nove funkcije.

Nova gradnja, k.č.602/1, 602/17, k.o. Nuštar – stupanj zaštite: D5

Recentna gradnja k.č.602/1, 602/17 k.o. Nuštar – stupanj zaštite: R1

U najzapadnijem dijelu imanja nalaze se recentno izgrađene zgrade. Ukoliko će se postojeće zgrade uklanjati, moguća je izgradnja suvremenog oblikovanja u skladu sa smjernicama nadležnog konzervatorskog odjela.

Gospodarske zgrade, k.č. 602/1, k.o. Nuštar – stupanj zaštite: G2, G3

Dvije gospodarske zgrade u blizini dvorca obnavljat će se primjenom konzervatorskih metoda (održavanje, sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija) u očuvanju volumena, artikulacije i oblikovanja pročelja.

Na pozicijama nekadašnjih gospodarstvenih zgrada, južno i jugozapadno od dvorca Khuen Belassy moguća je nova izgradnja u smislu faksimila povijesnih zgrada (ukoliko postoji dokumentacija ili drugi materijalni izvori informacija na temelju kojih je moguće izvesti faksimil) ili zgrada suvremenog oblikovanja u osnovnim gabaritima povijesne izgradnje koja se nalazila na tom mjestu.

Krajolik, k.č. 602/1 i 602/2, dio 602/16, dio 602/17, k.o. Nuštar – stupanj zaštite: K3

Obzirom na malu očuvanost osnovne koncepcije nekadašnjeg perivoja, preporuča se očuvanje zelene zone ili parterno uređenje, sve usklađeno s karakterom prostora (prema konzervatorskim smjernicama nadležnog konzervatorskog odjela).

DVORAC

- D1** Primjena konzervatorskih metoda (održavanje, sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija) u očuvanju volumena, artikulacije i oblikovanja pročelja, prostornog ustroja, konstruktivnih elemenata i opreme interijera. Moguće su minimalne intervencije u interijeru s ciljem zadovoljavanja nove funkcije. Obnavljaju se i prezentiraju elementi očuvane povijesne opreme. Sve navedeno izvodi se u skladu s detaljnijim konzervatorskim smjernicama koje će se izdati na temelju konzervatorsko-restauratorskih istraživanja koje je prethodno potrebno provesti.
- D2** Primjena konzervatorskih metoda (održavanje, sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija, rekonstrukcija) u očuvanju volumena, artikulacije i oblikovanja pročelja, prostornog ustroja, konstruktivnih elemenata i sačuvanih dijelova opreme interijera. Moguće su određene intervencije u interijeru s ciljem zadovoljavanja nove funkcije. Sve navedeno izvodi se u skladu s detaljnijim konzervatorskim smjernicama koje će se izdati na temelju konzervatorsko-restauratorskih istraživanja koje je prethodno potrebno provesti.

- D5** Nova izgradnja suvremenog oblikovanja koja će se oblicima i dimenzijama prilagoditi karakteru kompleksa.

GOSPODARSKE ZGRADE

- G2** Primjena konzervatorskih metoda (sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija, rekonstrukcija) u očuvanju volumena te artikulacije i oblikovanja pročelja. Unutarnji prostor je moguće prilagoditi potrebama nove namjene. Sve navedeno izvodi se u skladu s detaljnijim konzervatorskim smjernicama koje će se izdati na temelju konzervatorsko-restauratorskih istraživanja koje je prethodno potrebno provesti.
- G3** Nova izgradnja u smislu faksimila povijesne zgrade (ukoliko postoji dokumentacija ili drugi materijalni izvori informacija na temelju kojih je moguće izvesti faksimil) ili suvremenog oblikovanja u osnovnim gabaritima povijesne zgrade koja se nalazila na tom mjestu. Sve navedeno izvodi se u skladu s detaljnijim konzervatorskim smjernicama koje će se izdati na temelju konzervatorsko-restauratorskih istraživanja koje je prethodno potrebno provesti.

KRAJOLIK

- K3** Očuvanje zelene zone ili parterno uređenje bez nove izgradnje, sve usklađeno s identitetskim obilježjima krajolika i karakterom okoliša (prema konzervatorskim smjernicama nadležnog konzervatorskog odjela).

RECENTNA IZGRADNJA

- R1** Nova izgradnja u smislu faksimila povijesne zgrade (ukoliko postoji dokumentacija ili drugi materijalni izvori informacija na temelju kojih je moguće izvesti faksimil) ili suvremenog oblikovanja u osnovnim gabaritima povijesne zgrade koja se nalazila na tom mjestu. Sve navedeno izvodi se u skladu s detaljnijim konzervatorskim smjernicama koje će se izdati na temelju konzervatorsko-restauratorskih istraživanja koje je prethodno potrebno provesti.

6. BIBLIOGRAFIJA I DOKUMENTACIJA

Obad Šćitaroci, Mladen, Bojanić Obad Šćitaroci, Bojana, Dvorci i perivoji u Slavoniji, od Zagreba do Iloka, Zagreb, 1998.

Bedenko, Vladimir, „Nuštar - vlastelinstvo, mjesto dvorac“, u: Nuštar: zbornik, Zagreb, 1996., 97-125.

Uzelac, Zlatko, „Dvorac Gosseau - Sandor - Khuen“, u: Nuštar: zbornik, Zagreb, 1996., 127-153.

Dvorci i kurije sjeverne Hrvatske – stanje i mogućnosti njihova uključivanja u suvremeni život, grupa autora, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1970.

Vučetić, Ratko, Haničar-Buljan, Ivana, Nuštar. Dvorac Khuen-Belassy. Arhitektonska, povijesno-umjetnička, restauratorska i građevinska istraživanja, Zagreb, 2012.; Vesna Novak, dilp.ing.arh, 2009., M 1:100.

Oslik, „Dvorac Khuen Belassy“ Nuštar. Izvješće o provedenim konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima arhitektonskog sklopa građevine, Osijek, 2015.

Ured ovlaštene krajobrazne arhitektice Ivanke Mlinarić, Elaborat postojećeg stanja i opisanog zahvata sanacije biljaka u perivoju Dvorca u Nuštru, 2010.; Idejni projekt br. 5/10 (Krajobrazno uređenje), 2011.